

Л.О. Варзацька, Г.Є. Зроль, Л.М. Шильцова (частина 1)
М.І. Чумарна (частина 2)

Українська мова та читання

Підручник для 4 класу
закладів загальної середньої
освіти: у 2-х частинах

навчальна книга®
Богдан

www.bohdan-books.com www.bohdan-digital.com

Пропонуємо Вашій увазі підручник «Українська мова та читання. 4 клас» (у 2-х частинах) авторів Варзацької Лариси, Зроль Галини, Шильцової Любові, Чумарної Марії, який є новаторським, розвиваючим, пізнавальним, креативним, цікавим та виховним.

- ❑ Зміст підручника відповідає Типовій освітній програмі, розробленій під керівництвом Савченко О. Я., охоплює всі змістові лінії Державного стандарту початкової школи з мовно-літературної освітньої галузі (українська мова і літературне читання) та дозволяє забезпечити цілісність навчально-виховного процесу.
- ❑ У підручнику забезпечено розвиток особистості дитини засобами різних видів мовленнєвої діяльності і формування ключових компетентностей: комунікативної та читацької; розвиток здатності спілкуватись українською мовою, послугуватися нею в особистому й суспільному житті; розвиток емоційно-чуттєвого досвіду, мовленнєво-творчих здібностей.
- ❑ Успішне навчання за підручником забезпечить чітка структуризація навчального матеріалу та апарат орієнтування.

Частина 1

ЗМІСТ

МОВА І МОВЛЕННЯ

§ 1. Мова в житті народу	4
--------------------------	---

ТЕКСТ

§ 2. Заголовок. Найважливіші в тексті слова	7
§ 3. Тема і основна думка тексту	9
§ 4. Будова тексту	11
§ 5. Про одне і те ж по-різному	15

РЕЧЕННЯ

§ 6. Види речень	20
§ 7. Головні та другорядні члени речення. Зв'язок слів у реченні	23
§ 8. Головні та другорядні однорідні члени речення	25
§ 9. Поєднання однорідних членів речення сполучниками	27

СЛОВО. ЗНАЧЕННЯ СЛОВА. ЧАСТИНИ МОВИ

§ 10. Частина мови	32
--------------------	----

ІМЕННИК

§ 11. Повторення вивченого про іменник	35
§ 12. Відмінювання іменників	37
§ 13. Розрізнення відмінків іменників	43
§ 14. Чергування звуків [і] з [о], [е] в іменниках жіночого і чоловічого роду	50
§ 15. Зміна приголосних в іменниках перед закінченням -і	51
§ 16. Правовис закінчень іменників жіночого та чоловічого роду на -а (-я) в родовому відмінку однини	54
§ 17. Правовис закінчень іменників чоловічого роду в родовому відмінку однини	56
§ 18. Правовис закінчень іменників чоловічого і жіночого роду в орудному відмінку однини	58
§ 19. Правовис іменників жіночого роду з нульовим закінченням у початковій формі в орудному відмінку однини	62
§ 20. Паралельні закінчення іменників чоловічого роду в давальному і місцевому відмінках однини	64
§ 21. Правовис відмінкових закінчень іменників у множині	66

ПРИКМЕТНИК

§ 22. Роль прикметників у мовленні	73
§ 23. Змінювання прикметників за родами та числами	77
§ 24. Відмінювання прикметників	78
§ 25. Вимова та правопис прикметників на -ський, -зький, -цький	88
§ 26. Уживання знака м'якшення перед закінченням прикметників	89
§ 27. Вимова та написання закінчень у прикметниках жіночого роду в давальному і місцевому відмінках однини	92
§ 28. Відмінювання прикметників у множині	93

ЧИСЛІВНИК

§ 29. Числівник як частина мови	96
§ 30. Вимова і правопис числівників	98

ЗАЙМЕННИК

§ 31. Займенник як частина мови	103
§ 32. Особові займенники	105
§ 33. Займенники 1-ї особи однини і множини. Написання займенників із прийменниками	108
§ 34. Займенники 2-ї особи однини і множини	110
§ 35. Займенники 3-ї особи однини і множини	111
§ 36. Роль займенників у текстах	114

ДІЄСЛОВО

§ 37. Повторення вивченого про дієслово як частину мови. Роль дієслова в реченні	117
§ 38. Зв'язок дієслова з іншими частинами мови. Змінювання дієслів за числами	119
§ 39. Змінювання дієслів за часами	122
§ 40. Неозначена форма дієслова	126
§ 41. Змінювання дієслів теперішнього часу за особами і числами	128
§ 42. Змінювання дієслів майбутнього часу за особами і числами	130
§ 43. Особові закінчення дієслів	133
§ 44. Правовис ненаголошених особових закінчень дієслів теперішнього і майбутнього часу	141
§ 45. Змінювання дієслів минулого часу за родами і числами	143
§ 46. Вимова і правопис дієслів на -ся (-сь)	145

ПРИСЛІВНИК

§ 47. Поняття про прислівник як частину мови	149
Повторення вивченого в 1–4 класах	157
Відгадки до загадок	157

У підручнику використані такі інтернет-джерела:

<https://www.ukrlib.com.ua/books>
<https://nashe.com.ua/song>
<https://uk.wikisource.org/wiki/>
<https://www.pinterest.com>
<http://virchi.narod.ru/poeziya>
<http://kazkar.info/ua>
<https://nashformat.ua/products>
<https://kazky.org.ua/zbirky/ukrajinsjki-narodni-kazky>
<https://bible-lessons.in.ua/prutchi.html>
<https://ukrclassic.com.ua/katalog/usna-narodna-tvorchist-ta-davnya-ukrajinska-literatura>
<https://mala.storinka.org>
<http://osvita.ukrainianworldcongress.org>

Частина 2

ЗМІСТ

До мого читача	3
Рідна мова. Дмитро Павличко	4

СВІТ НАРОДИВСЯ ДЛЯ МЕНЕ

Осіньє листя облітає. <i>Марія Чумарна</i>	5
Казки, міфи і легенди про творення світу	7
Коли не було з нащадка світу. <i>Українська стародавня колядка</i>	8
Род-Вседержитель, Білобог і Чорнобог. <i>Давньоукраїнський міф</i>	9
Як виникло життя на Землі	10
Сотворення світу. З «Книги Буття» Старого Завіту	10
Думає сонце житом-пшеницею. <i>Микола Руденко</i>	15
Перекази та легенди рідного краю	15
Про велетів і майбутніх людей. <i>Переказ</i>	16
Лелеки. <i>Легенда</i>	16
Соловейко. <i>Легенда</i>	16
Звернення. <i>Дмитро Павличко</i>	17
Ну й гарно все придумав Бог! <i>Галина Кирпа</i>	18

Я НАРОДИВСЯ ДЛЯ СВІТУ

Перші люди на Землі	19
Про перших людей. <i>Із книги індіанців кіче «Пополь-Вух»</i>	20
Яйце-райце. <i>Українська народна казка</i>	23
Вислови про мову	29
Сила слова. <i>Народна притча</i>	30

Я СВІТУ У ПРИГОДІ СТАНУ

В казковому світі. <i>Марія Чумарна</i>	31
Які бувають казки	33
Ілля Муромець. <i>Українська народна казка</i>	34
Золота пшениця. <i>Українська народна казка</i>	38
Про самарянина. <i>Євангельська притча</i>	40
Годинникові колеса. <i>Літературна притча. Григорій Сковорода</i>	41
Корінь і стебло. <i>Народна притча</i>	41

РОЗКАЖУ ВАМ БАЙКУ

Байка про байку. <i>Іван Франко</i>	43
Лисиця і ворона. <i>Байка. Езоп</i>	48
Муха і Бджола. <i>Байка. Леонід Глібов</i>	50

МИ — ОДНІЄ КРОВІ

Пахне ліс осінній. <i>Мирослава Кулик</i>	51
Гусенятко. <i>Оповідання. Микола Вінграновський</i>	52
Гавеня і Соловей. <i>Василь Сухомлинський</i>	57

КОЛИ ЩЕ НЕ БУЛО ПИСЬМА

Перші писемні знаки	59
Як написали найпершого листа. <i>Уривок з оповідання. Редьярд Кіплінг</i>	60
Предметні листи	66
Знамениті дари. <i>За Геродотом</i>	67
Найдавніші українські книги	68
Повчання дітям. <i>Князь Володимир Мономах</i>	68
Ярослав Мудрий. <i>Віктор Близнець</i>	70
Наша столиця — Київ. <i>Анатолій Григорук</i>	71

ГЕРОЙСЬКОМУ РОДУ НЕМА ПЕРЕВОДУ

Герої не вмирають	73
Воевода Дмитро. <i>Уривок з поеми. Володимир Малик</i>	74
Король Данило. <i>За Антоном Лотоцьким</i>	75
Гей, там на горі Січ іде. <i>Українська народна пісня</i>	76
Запорозька Січ. <i>Марія Хоросницька</i>	77

З НОВИМ РОКОМ, З КОЛЯДОЮ!

Зимові свята	79
Як дзвенять сніжинки. <i>Оповідання. Василь Сухомлинський</i>	80
Колядуємо та віншуємо	81
Колядка	81
Посівання	81
Віншування	82

ФАНТАСТИЧНІ МАНДРІВКИ У СВІТІ ЧУДЕС ТА КОСМОСІ

Новорічні дива	83
Діамант феї Дарини. <i>Уривок з повісті. Марія Чумарна</i>	84
Подорожі та мандрівки	94
Як Іван до Сонця ходив. <i>Українська народна казка</i>	94
Зірка на ім'я Сонце. <i>З книги «Планета Земля»</i>	98
Український робінзон	99
Життя та дивовижні пригоди козака Миколи на безлюдному острові. <i>Уривок із повісті. Ігор Федів та Вал. Злотополец</i>	100
Пригоди Аліси в Дивокраї. <i>Уривки з повісті. Льюїс Керрол</i>	105
Маленький принц. <i>Уривки з повісті. Антуан де Сент-Екзюпері</i>	110
Про астероїди. <i>З «Енциклопедії»</i>	117
Стародавня астрономія. <i>Із книги «Найцікавіше про космос»</i>	117
Планета рожевого світланку. <i>Казка. Марія Чумарна</i>	118

ЛІТЕРАТУРНЕ КОЛО

Улюблені письменники	125
Колись весною на Волині. <i>Леся Храплива</i>	126
Конвалія. <i>Уривок. Леся Українка</i>	129

Хотіла б я піснею стати... <i>Леся Українка</i>	130
Що воно там, за горою? <i>Уривок з повісті. Тарас Шевченко</i>	131
І досі сниться... <i>Тарас Шевченко</i>	134
Ой діброво, темний гаю! <i>Тарас Шевченко</i>	135
Лисичка і Рак. <i>Казка. Іван Франко</i>	136
Розвивайся, лозо, борзо. <i>Іван Франко</i>	137
Синови. <i>Максим Рильський</i>	137
Як Дуб із Вітровієм бився. <i>Уривок. Павло Тичина</i>	139
Веселий дощ. <i>Ліна Костенко</i>	140
Про мову. <i>Анатолій Камінчук</i>	141
Брат знаменитого воротаря. <i>Михайло Слабошпицький</i>	142

Я — ТВОЯ КРОВИНКА, УКРАЇНО

З Україною в серці	149
Дорога історії. <i>Валерій Шевчук</i>	150
Рідний край. <i>Микола Чернявський</i>	152
Наш прапор. <i>Дмитро Павличко</i>	152
Казка про рідний край. <i>Калмицька народна казка</i>	152
Усе моє, все зветься Україна. <i>Ліна Костенко</i>	154
Слова великих українців про рідну землю	154
Молитва за Україну. <i>Олександр Кониський</i>	155
Чого мене навчила читанка	156
Відашки до загадок	156

У підручнику використані такі інтернет-джерела:

<https://www.ukrlib.com.ua/books/print.php?id=13239/рідна-мова-дмитро-павличко>
<https://nashe.com.ua/song/4741/коли-не-було-з-нащадка-світа>
[https://uk.wikisource.org/wiki/Біблія_\(Огієнко\)/Книги_Старого_Завіту/Перша_книга_Моїсеєва_Буття](https://uk.wikisource.org/wiki/Біблія_(Огієнко)/Книги_Старого_Завіту/Перша_книга_Моїсеєва_Буття)
https://www.pinterest.com/pin/6475322652652930352/?nic_v2=1azDJZ5h_хата-в-богданівці-катерина-блокур
<http://vichki.narod.ru/poeziya/ruenko.htm>
http://kazkar.info.ua/legenda_pro_solovya/
<https://nasheformat.ua/products/buttya-i-nebuttya--taenimytis-tvorennya-svitu-703387>
<https://kazky.org.ua/zbirky/ukrajinski-narodni-kazky/jajce-rajce>
<https://bible-lessons.in.ua/prutchi.html#15>
<https://kazky.org.ua/zbirky/franko-zviri/bajka-pro-bajku>
<https://mala.storinka.org/leonid-glibov-bajka-muxa-i-bdjola.html>
https://www.ukrlib.com.ua/books/print.php?id=432_гусенятко-микола-вінграновський.html
<https://www.yakaboo.ua/tafi-i-tegumaj-jak-napisali-najpersшого-lista.html>
<https://ukrelasie.com.ua/katalog/usna-narodna-tvorchist-ta-davnya-ukrajinska-literatura/1621-povchannya-volodimira-monomaha>
<https://nashe.com.ua/song/16347/rei-tam-na-gori-sich-ide>
<https://mala.storinka.org/kozacki-virshi-marii-horonsnickoyi.html>
<https://mala.storinka.org/vasyl-sukhomlinskij-zimove-opovidannya-ya-dzvenyat-snjinki.html>
https://uk.wikisource.org/wiki/Добрий_вечір_тобі_пане_Господарю
<https://www.ukrlib.com.ua/world/print.php?id=490/маленький-принц-антуан-де-сент-екзюпері>
<http://osvita.ukrainianworldcongress.org/kolyis-vesnoju-na-Volyni/>

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

I частина

	— початок матеріалу кожного уроку		— запам'ятай
	— працюємо всі разом		— словникова робота
	— робота в групах, парах		— каліграфічна хвилинка
	— дай відповідь на запитання, зроби висновок		— домашнє завдання
	— переглянь, послухай		

II частина

	Прочитай виразно		Робота в парах (або групах)
	Запитання та завдання		Увага!
	Словникова робота		Чарівний ключик
	Завдання творчого характеру		Прислів'я та приказки, скороговки, загадки
	Послухай, переглянь відео		

Взаємодіємо усно

Запропоновані завдання спрямовані на формування в учнів умінь сприймати, аналізувати, інтерпретувати й оцінювати усну інформацію та використовувати її в різних комунікативних ситуаціях, спілкуватися усно з іншими людьми в діалогічній і монологічній формах заради досягнення певних життєвих цілей.

Робота над виразністю читання

Матеріал для роботи в групах, парах

Практичні завдання творчого характеру

Назва розділу

Назва теми

Поетична назва уроку (епіграф), на якому текстовий матеріал об'єднаний однією тематикою

Ілюстративний матеріал

МОВА І МОВЛЕННЯ

§ 1. Мова в житті народу

Мова — це серце народу:
гине мова — гине народ
Іван Огієнко

1. Розгляньте малюнок і виразно прочитайте вірш.

Рідна мова, зелена діброво!
Чую пісню твою запахну.
Ти квітуєш пелюстками слова.
Я — листочок в твоєму саду.
Петро Перебийніс

2. I варіант — перебудуйте третє речення в спонукальнє з окличною інтонацією; II варіант — побудуйте графічну модель останнього речення, вписуючи до неї службові слова.

2. Спиши буквосполучення. Зі складів утвори та запиши слова.

Су дв во сю ве ва

2. Спиши прислів'я. Поясни, як ти розумієш його зміст.
Слово до слова — зложиться мова.

Творчі завдання

1. Річка Прут бере початок у Карпатах. Має гірський характер. Довжина — близько тисячі кілометрів.

2. Попід поважно задумані гори, поміж килими гаїв, лу-гів, левад срібною стрічкою в'ється Прут. Пливе широко, розмашисто, журливо шепотить водами, неначе оповідає горам і рівнинам якусь одвічну казку (За Петром Козлянком).

кілометр

2. Що спільного в цих текстах? Чим вони відрізняються?

3. Яка мета першого висловлювання?

4. Яка картина постає в уяві, коли читаєш другий текст? Знайди в цьому творі слова, які допомагають «почути» й «побачити» гірську річку.

5. Спиши текст, який тобі більше сподобався.

29. 1. Прочитай і спиши народні порівняння.

- ♦ Тиха, як вода в криниці.
- ♦ Пропав, як камінь у воді.

2. Про кого так кажуть? Поясни, чому ти так вважаєш.

Ріка заснула в берегах

Ліна Костенко

30. 1. Прослухай музику Петра Чайковського «Листопад» та поетичні рядки. Яким настроєм вони проймають? Які почуття пробуджують?

Осінь брами свої замикала вночі,
погубила у небі журавлині ключі.

Ліна Костенко

2. Запиши вірш із пам'яті. Підкресли в цьому реченні головні члени.

31. 1. Із поданих складів утвори і запиши слова. Чи можна ці слова назвати спорідненими? Чому?

de za per mi re

2. Спиши речення.

Ріка заснула в берегах...

Ліна Костенко

32. 1. Поспостерігаймо за нашою річкою. Чи готується вона до зими? Як саме?

Ми були біля річки навесні, влітку, ранньої осені. Які зміни ви помітили на річці тепер? Якою стала вербичка? Кому дарує свої листочки? Чи змінилися зелені водорості? Яким став берег? Де поділися рибки, жабки, раки? Де тепер птахи? Куди поховалися комашки?

Що робитиме річка взимку? Хто її змусить заснути?

2. Поміркуйте, що сталося б з усіма мешканцями річки, якби вона не вкривалася взимку кригою.

влітку

взимку

33. 1. Прочитай і порівняй тексти. Визнач їх типи.

1. Біля річки в мене є улюблене місце. Там росте вербичка, яку ми посадили разом із дідусем.

Одного весняного ранку дідусь приніс маленький саджанець. Ми вирішили посадити його на березі річки. Дідусь викопав ямку і опустив у неї вербичку, а я закидав коріння землею. Потім ми щедро полили деревце.

Наша вербичка привітно шелестить листям і дарує всім гарний настрій.

2. Велику користь державі приносять юні охоронці річок. Облік водойм, вивчення їх флори і фауни, порятунок молоді риби, патрулювання в районах рік та озер, спо-

Взаємодіємо письмово

Продумано систему комплексних вправ і завдань (за мірою допомоги, рівнем творчості, способами інтеграції видів діяльності; нестандартні завдання, орієнтовані на збагачення активного словника та мовленнєвий розвиток учнів).

Електронний додаток

Творчі завдання

Каліграфічна вправа

Словникова робота

Теоретичний матеріал

§ 12. Відмінювання іменників

Пишіть листи і надсилайте вчасно

Ліна Костенко

70. 1. Розглянь малюнок і прочитай вірш.

Пишіть листи і надсилайте вчасно,
коли їх ждуть далекі адресати,
коли є час, коли немає часу,
і коли навіть ні про що писати.

Ліна Костенко

2. У якому значенні вжито в тексті слово *листи*? Яке інше значення має це слово?

71. Із поданих складів утвори та запиши слова.

ли ва сту ння сти

телегра́ма

телефо́н

72. 1. Спиши речення, ставлячи слова, що в дужках, у потрібній формі.

1. Забриніла пісня, заспівало (слово), мов струмок весною, ллється наша мова (В'ячеслав Боднарчук). 2. Ти — весь у (слово), як у сповиткові, з колиски до калини при горбі (Борис Олійник). 3. Бо життя неможливо любити без (слово) (Зінаїда Бебешко).

2. Підкресли змінені слова. Закінчення виділи. За якими питаннями змінюються іменники?

Зміна закінчень іменників за питаннями називається **відмінюванням**, або **змінюванням за відмінками**. В українській мові є сім відмінків.

Початок уроку

Ілюстрації

37

Робота
в групах, парах

Аналіз
та оцінювання
матеріалу

Завдання
для диференційованої
роботи

Домашнє завдання

183. 1. Розгляньте портрет бабусі, написаний онуком-художником. Який вираз обличчя в цієї жінки? Які в неї очі, волосся? Придивіться до рук бабусі. Які вони? Чому?

2. Які почуття пробуджує картина? Чи можна, на вашу думку, використати прислів'я «Життя прожити — не поле перейти» як заголовок до цього твору?

3. Складіть і запишіть: *I варіант* — опис бабусі за картиною О. Шилова; *II варіант* — розповідь чи вірш про свою бабусю.

4. Виразно прочитайте власні твори, відредагуйте їх. Які прикметники вжито влучно? Чому ви так думаєте?

Олександр Шилов.
«Моя бабуся»

Картина

184. 1. Прослухай вірш. Чи співзвучний він із картиною О. Шилова? Обґрунтуй свою думку.

У баби Онисі було три сини.

У баби Онисі синів нема.

**На кожній її волосині
морозом тріщить зима.**

Щоб знали майбутні предтечі
в щасливій і гордій добі:
**їх горе на утлії плечі
Онися взяла собі.**

Василь Симоненко

Предтеча — особа, яка своєю діяльністю підготувала шлях, умови для діяльності інших.

Утлий — тут: слабкий, тендітний.

2. Як ти розумієш зміст виділених образних висловів?

3. Склади і запиши слова найщирішої подяки й шани бабусі Онисі.

РЕЧЕННЯ

§ 6. Види речень

Мені наснився тихий сад

Василь Стус

35. 1. Розглянь ілюстрацію і прочитай вірш.

В сизому тумані,
в синій димовій —
яблука рум'яні,
груші медові.

Вміє одаряти
сотнями дарів
осінь, щедра мати,
всіх трудівників!

Максим Рильський

2. Скільки речень у вірші? Які ці речення за метою висловлювання?
3. Постав запитання до кожного речення. Який розділовий знак треба ставити в кінці питального речення? Яке слово потрібно вимовляти з більшою силою голосу?
4. Побудуй перше речення в окличне і запиши. Як його слід прочитати?
5. Побудуй друге речення в спонукальне з окличною інтонацією. Виразно прочитай це речення.

20

Робота
з усім класом

Робота
з таблицею

36. 1. Попрацюйте з таблицею. Доберіть і запишіть відсутні речення.

ВИДИ РЕЧЕНЬ

За метою висловлювання	За інтонацією	
	Неокличні	Окличні
Розповідні (про щось розповідається або повідомляється)	Осінь вміє одарити сотнями дарів.	
Питальні (про щось запитується)		Чи вміє осінь одарити сотнями дарів?!
Спонукальні (висловлюється спонукання до дії: прохання, порада, застереження, заборона, заклик, наказ тощо)		

2. З якою метою ми вживаємо розповідні речення? питальні речення? спонукальні речення?
3. Прочитайте парами неокличні та окличні речення. Як передають окличну інтонацію в усному та писемному мовленні?
4. Складіть за таблицею власні речення. Запишіть їх.

37. 1. Із поданих складів утвори і запиши слова. Яке серед цих слів є «зайвим»? Чому?

сад са ник дом дів

21

Творчі
завдання

Медіадодаток

Дослідження

Творчі
завдання

Робота
в парах, групах

221. 1. Спиши поетичні рядки.

Україно моя! Чисті хвилі ланів, променисті міста, голубінь легкокрила (Максим Рильський).

2. Знайди і підкресли займенник. На яке питання він відповідає? Замість якої частини мови вживається?

222. 1. Розгляньте малюнок і прочитайте уривок з оповідання. Складіть і запишіть до нього план.

...Нателла сиділа в колі будівельників біля багаття. З нею вів розмову літній, статечний інженер-дорожник.

— А тепер розкажи нам, Нателло, як ти відкрила Оленяче джерело.

Дівча зайшлося рум'янцем.

— Хіба то я?... Олень сам відкрив його, а я лише помітила. Він, видно, хворий був, отой олень, бо коли ми з ним уперше зустрілися біля джерела, то він аж спотикався і навіть утекти не міг... Часто спускався з гір до свого джерела і пив, пив... Я здогадалася, що він лікує себе тією водою.

— А знаєш, дівчино, як тепер буде зватися ця вода?

— Як?

— «Нателла». Адже ти першою відкрила цілюще джерело. Незабаром тут виросте завод мінеральних вод, і піде «Нателла» по всій країні (За Олесем Гончарем).

інженёр

2. Які займенники використано в тексті? З якою метою?

3. Випишіть з тексту п'ять займенників: I варіант — ужитих замість іменників; II варіант — ужитих замість прикметників.

Домашнє
завдання

223. 1. Прочитай і спиши речення.

1. У вечір такий нам не спиться (Іван Царинний). 2. Хто живе в гаю-діброві, кожен має свою мову (Валентина Каменчук). 3. Куди, куди тебе заводять мандри? (Микола Петренко). 4. Стільки цвіту-синьодзвону — засиніло все від льону! (Анатолій Камінчук). 5. Слався, рідна Україно, наша земле золота... (Павло Тичина). 6. Вчора я ходив на став і рибалив, звісно (Петро Осадчук).

вчора

2. Підкресли займенники. Усно постав до них питання та визнач, замість яких частин мови вони вживаються.

§ 32. Особові займенники

Пісня і праця — великі дві сили

Іван Франко

224. 1. Прочитай і спиши вірш. Добери до нього заголовок.

— Про що співає колосок?
— Про те, як він росте.
— Про що виспівує земля?
— Про неба синь і шир.
— Про що співаєм ти і я?
— Про щастя і про мир!

Анатолій Костецький

2. Підкресли займенники. Замість якої частини мови вони вживаються? На кого або на що вказують?

Я, ми, ти, ви, він, вона, воно, вони — **особові займенники**. Вони вказують на осіб та інших істот, різноманітні явища, предмети, поняття і відповідають на ті ж питання, що й іменники: хто? що? кому? чому? ким? чим? та ін.

Творчі завдання

Біжить берегом трясогузка — маленька жвава пташка. Підстрибує на піщаній береговій смужці, ніби танцює під легку музику весни, і наспівує:

— Ци-зи, ци-зю, — котиться її срібний голос.

Заключна частина

А сама тим часом пурхнула під лід, вдарила об нього хвостом — луна покотилася.

Розкололася крига. Занімів здивований грак.

Тепер не стримати бурхливих весняних вод (За Миколою Сингаївським).

- Побудуйте основну частину тексту. Введіть у неї діалог, скориставшись поданими робочими матеріалами.

— Куди ти біжиш, трясогузко? — питає грак.
— Ци-зи, ци-зю!
— А навіщо тобі, трясогузко, такий довгий хвіст?
— Си-ди, си-ди!..

- Виразно розкажіть складену вами основну частину казки в особах.
- Спишіть уривок, у якому описується, як трясогузка бігла по піщаній береговій смужці. Підкресліть дієслова, що змальовують вдачу цієї пташки. Усно поставте питання і визначте число дієслів.

- Запиши діалог між трясогузкою і граком.

Творче завдання

§ 39. Змінювання дієслів за часами

Весна устала, сипле пишними квітками

Борис Грінченко

- Прочитай вірш. Які картини постають у твоїй уяві?

Теплі-теплі у садку
падали краплини.
Сиві згадки про сніги
дощ змивав щоднини.

У дворі його сліди
не просохли й досі.
На гілках сидять у ряд
росенята босі.

Тетяна Майданович

- Випиши з вірша дієслова. Визнач їх число.

щодніни

щоденно

- Із поданих складів утвори і запиши дієслова. Яке серед них «зайве»? Поясни, чому.

зми про вав сох да па є

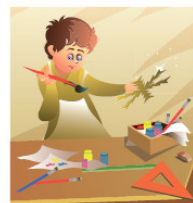
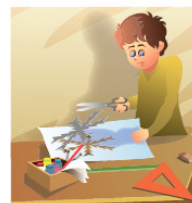
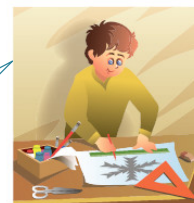
- Спиши речення. Усно постав питання до дієслів. Подивись: весна устала, сипле пишними квітками.

Борис Грінченко

- Пригадайте, як змінюються дієслова за часами. Як відрізнити одну часову форму від іншої?

- Розгляньте малюнки. Що виготовляє Олег? Опишіть його дії.

Робота з ілюстративним матеріалом

Читаємо

Передбачені завдання на формування в учнів повноцінної навички читання, умінь самостійно вибирати й опрацьовувати літературні тексти різних видів, жанрів, стилів, висловлювати своє ставлення до прочитаного, сприймати художній текст як засіб збагачення особистого досвіду, працювати з інформацією в різних форматах, застосовувати її в комунікативних ситуаціях, практичному досвіді.

Робота над виразним читанням твору

Словникова робота

Робота в групах

Запитання та завдання

Медіадодаток

КОЛИ НЕ БУЛО З НАЩАДА СВІТА

Українська стародавня колядка

Коли не було з нащада світа,
тоді не було ні неба, ні землі,
а тільки було синєє море,
а серед моря — зелений явір.
На явороньку — три голубоньки,
три голубоньки радоньку радять,
радоньку радять, як світ **снoвати**:
— Та спустимося на дно до моря,
та дістанемо дрібного піску.
**Дрібний пісочок посіємо ми,
та нам станеться чорна земляця.**
Та дістанемо золотий камінь,
**золотий камінь посіємо ми, —
та нам станеться ясне небонько.**
Ясне небонько, світле соненько,
світле соненько, ясен місячик,
ясен місячик, ясна зірниця,
ясна зірниця, дрібні зірочки.

Наща́до — велика темрява, з якої народився світ.

Об'єднайтесь у дві групи. Кожна група обговорює одну з виділених у вірші фраз, висловлює свої уявлення про створення неба та землі, створює власні презентації на цю тему в малюнках, відеороліках, фантастичних історіях.

Про що радилися три голубоньки?

Послухай колядку у виконанні Ніни Матвієнко.

Завдання
творчого характеру

Завдання
на вибір

Спробуй переказати біблійний міф як казкову історію. Можеш розпочати її приблизно так: «Колись давно задумав Бог створити світ, у якому ми сьогодні живемо...».

Ілюстративний
матеріал

Дім в Богданівці.
Катерина Білокур

Прислів'я

- ◆ Дай землі, то і вона тобі дасть.
- ◆ Земля дає все і забирає все.
- ◆ Земля багата — народ багатий.
- ◆ Земля — наша мати, всіх годує.
- ◆ Земля найбагатша, вода найсильніша.
- ◆ Добро не пропадає, а зло умирає.

Робота
з прислів'ями

ЗАВДАННЯ НА ВИБІР

1. Спробуй пояснити наведені прислів'я.
2. Вибери один мудрий вислів як тему і напиши невеличку казку чи оповідання.
3. Намалюй до свого твору малюнок.

Загадка

Хто земні тіла будує?
Хто усіх-усіх годує?
В кому — ласка, в кому — сила,
що саме життя зростила?

Робота
із загадкою

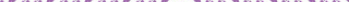

Розглянь твори живопису на тему творення світу.

Того вечора ліс не чув солов'їного співу.

58

Дуб.
Тарас Шевченко

Розвиток мовлення

Виразне читання

Словникова робота

Запитання та завдання

Напиши коротеньку п'єсу за мотивом байки та розіграй її з друзями в ролях, намагаючись передати в інтонації, рухах та міміці характери своїх героїв.

РОЗВИВАЙСЯ, ЛОЗО, БОРЗО

Розвивайся, лозо, борзо,
зелена діброво!
Оживає помертвіла
природа наново.
Оживає, розриває
пути зимовії,
обновляється в свіжі сили
й свіжії надії.

Зеленійся, рідне поле,
українська ниво!
Підоймися, колосися,
достигай щасливо!
І щоб всяке добре сім'я
ти повік плекала,
і щоб світу добра служба
з твого плоду стала!

Іван Франко

Борзо — швидко.

Чи схожі між собою вірші Тараса Шевченка та Івана Франка? Як ти висловиш одним реченням головну думку цих поезій?

СИНОВІ

Ти був іще малий котигорошок,
така собі одна із людських мошок,
що виповзли на сонце, бо весна
тепло лила із келиха без дна,
і щось собі блаженно лепетали, —
і от тебе розумники спитали
(можливо, й сам слова сказав я ті):
— Ким хочеш бути, хлопчику, в житті?

Творчі завдання на вибір

Робота над прислів'ями

Виразне читання

Міркування

Чому пташина не співала в неволі? Що зрозумів імператор завдяки маленькій пташці? Як ти розумієш вислів «любити Батьківщину»? Чим для тебе є рідна земля?

ЗАВДАННЯ НА ВИБІР

1. Створи усну розповідь про Україну.
2. Напиши маленький твір-роздум, чим для тебе є рідна земля.
3. Напиши короткий твір про любов до рідної землі «Для чого людині уроки пташини».

Прислів'я

- ♦ Людина без Батьківщини — як соловей без пісні.
- ♦ Рідна земля і в жмені мила.

УСЕ МОЄ, ВСЕ ЗВЕТЬСЯ УКРАЇНА

Буває, часом сплуну від краси.
Спинюсь, не тямлю, що воно за диво, —
оці степи, це небо, ці ліси,
усе так гарно, чисто, незрадливо,
усе як є — дорога, явори,
усе моє, все зветься — Україна.
Така краса, висока і **нетлінна**,
що хоч спинись і з Богом говори.

Ліна Костенко

Які почуття викликає цей вірш?

СЛОВА ВЕЛИКИХ УКРАЇНЦІВ ПРО РІДНУ ЗЕМЛЮ

Свою Україну любіть!
Любіть її. Во **врем'я люте**,
в останню тяжкую минуту
за неї Господа моліть!

Тарас Шевченко

Дзвін шабель, пісні, походи, воля соколина,
тих зорі, ясні води — моя Україна.

Володимир Сосюра

Дякуємо за увагу!